

Atatürk Samsunda

1919 senesi ilkbahar mevsimi fevkalade hadiselerle idrak edilmişti. Her taraftan heyecanlı haberler geliyordu. Nisan başlarında Ermeni patrikliği hükümete bir takrir vermişti. Bunda, deniliyordu ki, taşrada asayiş bozulmuş olup Ermeniler yer yer ve münferiden katil ve islam ahali teslih edilmektedir. memurlar tarafından tehditler vukubulduğu patrikhaneye gelen telgraf ve mektuplardan anlaşılmaktadır. Bunu önleyici tedbirler alınması lazımdır. “Vükela Meclisi” 15 nisanda bu meseleyi incelemiş, emniyet ve asayişin muhafazasını temin ve muhtelif unsurlar arasında iyi geçinmeye mani olacak hallerin zuhuruna meydan verilmemesi hususunda, hükümetin valiliklere ve mutasarrıflıklara bir defa daha tebligat yapmasını, aynı zamanda, patrikhaneden madde ve isim tayini suretiyle izahat istenmesini kararlaştırmıştı.

Yine bugünlerde, Harbiye Nezareti, Vükela Meclisinde konuşulmak üzere şöyle bir tezkere göndermişti: Yunan hükümetinin itilaf devletleri grupunda bulunmasından istifade ederek memleketimizin içinde asayışı ihlal için tertiplere giriştiği ve bazı yerlerde nüfusça çoğunluğu temin etmek için bir çok kimseleri yerleşmek üzere sahillerimize sevkeylediği, Bulgar hükümetinin de fırsattan istifade ederek evvelce bir muahede ile mübadele edilen Bulgar göçmenlerini yeniden Edirne vilayetine gönderdiği anlaşılmaktadır.

İleride çözülmesi müşkül meseleler çıkarabilecek olan bir hale meydan verilmemek için bazı hususların beyanname tarzında neşri ve memurlara da sarih talimat ve kat’i emirler verilmesi lazımdır. 12 nisanda Vükela Meclisi, Harbiye Nezaretinin gösterdiği lüzuma uyararak, Osmanlı tebaasından olmıyan sivil ecnebilerin seyahat maksadıyla memleket içerilerine gitmelerinin tahdide tabi tutulması, Balkan muharebesinden sonra Yunanistan ve Bulgaristan hükümetleriyle akdedilen muahedeler mucibince mübadele edilen kimselerin memleketimize avdetlerinin men’i vesaire gibi tedbirlerin alınmasını muvafık gördü.

Diğer taraftan, mütareke hükümlerinin uygulanmasını teftiş maksadiyle memleket içlerine giden itilaf devletleri subayları yüzünden bazı meseleler çıkıyor ve bunların halli icap ediyordu. İşte bu türlü sebepler, Anadoluya ve Trakyaya “Heyeti nasha” halinde birer he- faydalı bir tedbir gibi gösterdiği cihetle Şehzade Abdülhalim Efendi başkanlığında Ali Rıza Paşa, Süleyman Şefik Paşa, gibi kimselerden mürekkep bir heyetin anadoluya, şehzade Seyfeddin Efendi başkanlığında Cevat Paşa, Fevzi Paşa vesaireden mürekkep bir heyetin Edirneye gitmesi nisan 1919 içinde kararlaştırıldı ve bu karar kısmen de tatbik edildi.

Keza, Yunanlılar, Karadeniz sahillerinde asayişsizlik bulunduğu yolunda maksatlı ve devamlı bir propaganda faaliyetine girişmişlerdi. Bunun için, “Samsun ve havalisindeki asayişsizliği mahallinde görüp tedbir almak üzere Samsuna kadar gitmek” vazifesiyle Mustafa Kemal Paşa görevlendirildi. Onun İstanbuldan uzaklaşmasını arzu edenlerin böyle bir vesile bulmalarından memnun olduklarına şüphe yoktu. Fakat, o, “bu vazifenin ifası bir makam ve selahiyet sahibi olmaya mütevakkıf olduğunu ileri sürdü” ve böylelikle, Harbiye Nezaretinin 7 mayıs 1335 (1919) tarih ve 2714 numaralı kararnamesiyle, “dokuzuncu ordu-i hümayun kıtaatı müfettişliğine” Mirbiva Mustafa Kemal Paşa tayin edildi, kendisine vazife ve selahiyetine dair bir talimat da verildi ki, bunu bizzat kendisinin yazdırdığı Tutuktan öğrenmiş bulunuyoruz.

Bu talimatname Vükela Meclisinin Damat Ferit Paşa ile Şevket Turgut Paşa, Ali Kemal ve Mehmet Ali Beylerin ve diğer kabine azasının iştirak ettiği 17 Mayıs tarihli toplantısında gözden geçirilmiş ve muhteviyatı muvafık görülmüştü.

Atatürk, Samsunda ilk iş olmak üzere bütün ordu ile temasa geldi. Diğer taraftan Samsun ve Amasya havalisinde kuvvetli bir şekilde vaziyet sağlamak için alınacak tedbirler hakkında hükümet merkezi nezdinde teşebbüslerde bulundu. Dokuzuncu ordu müfettişi Samsundan gönderdiği ilk telgrafında, bu bölgede jandarma ve asker kuvvetlerinin asayişini temine kifayetsizliği cihetiyle bir miktar efradın silah altına alınarak bunların içinden jandarmaya yarıyacak kuvvetlerin ayrılmasını istiyordu. Damat Ferit Paşanın başkanlığında, Tevfik Paşa, Reşit Akif Paşa, Abdürrahman Şeref, İsmail Hakkı, Rıza Tevfik Beylerle diğer azanın iştirakiyle toplanan vükela meclisi 28 Mayıs'ta bu telgrafi okuyarak şu karara vardı:

Yeniden efrat celbi işi şimdiki vaziyete göre nazara alınmaya şayandır. Ancak, jandarma maaş ve ödenekleri son zamanlarda artırıldığı için, jandarma kaydına rağbet tehalükü mucip olacak dereceye varmıştır; zaten, vatan müdafaası için mal ve canını seve seve feda edeceğine dair her taraftan ve her sınıf yurttaştan devamlı tezahüratta bulunmaktadır. (O sırada İzmir işgali dolayısıyla İstanbul'da ve vilayetlerde heyecanlı protesto mitingleri akdedilmekte ve hükümete telgraflar gönderilmekte idi). Bu itibarla, devletin halen muhtaç olduğu jandarmaya kayıt işinin de bir vatani vazife ifasından ibaret bulunduğu icap eden yerlerde halka münasip bir şekilde anlatılması maksadı temine yarıyacaktır. Buna göre lüzumlu tedbir ve teşebbüslerde bulunulmasının, lüzumu kadar jandarmanın kayıt ve hizmete alınmasının Dahiliye ve Harbiye Nezaretlerine bildirilmesi ve Mustafa Kemal Paşaya da bu yolda cevap verilmesi muvafıktır.

Bu tedbir, şüphesiz ki, Atatürk'ün geniş düşünce ve tasavvurlarına bir cevap olmaktan uzaktı. Vaziyetin süratle aleyhimize inkişaf ettiğini ve enerjik hareketlerle ihtiyaç olduğunu sezen o zamanki Dokuzuncu Ordu Kıt'aları Müfettişi Mustafa Kemal'in tavsiyeleri ve istekleri karşısında, bu karar, hükümetin kısa görüşlülüğünü ve yarım tedbirlerle iktifa eden bir topluluk olduğunu gösteren en belirgin bir delil oldu.